

Johannesburg: "Rio + 10"

2. svetovni vrh o trajnostnem razvoju

Uvod

Temeljni namen 2. Svetovnega vrha o trajnostnem razvoju, ki je potekal avgusta 2002, je bil izpolniti predloge *Agende 21**. Dogajanje 1. Svetovnega vrha – "Rio 92" je bilo tako omejeno, da glavni cilj 2. Svetovnega vrha ni bila izdelava novih predlogov, temveč predvsem uresničevanje tistega, kar je bilo določeno že pred desetimi leti. Zdelo se je, da na področju trajnostnega razvoja v 90. letih ni bilo nobenega omembe vrednega dosežka.

"Rio 92" je bil kar precej uspešen. *Agenda 21* je predlagala 2500 meril, ki naj bi ustvarjala splošen register za spoprijem s sicer še vedno novim konceptom trajnostnega razvoja. Vsaka država je morala izdelati svojo *Agendo 21*, prilagojeno svojim razmeram. Tema o trajnostnem razvoju se je z dinamiko padca Berlinskega zidu pojavila kot nova prioriteta za prihodnost človeštva. Poleg *Agende 21* pa sta dve konvenciji o podnebjju in biološki raznovrstnosti predlagali bolj konkretne cilje. K sodelovanju pri izdelavi ciljev so bile povabljene tudi nevladne organizacije in družbena gibanja; pripravili so lepo število predlogov ter jih objavili v krasnem *Pismu Zemlji* (*Letter to Earth*).

Toda pot od Rio do Johannesburga ni povsem izpolnila pričakovanj. Vzpone in padce so na eni strani sprožale vlade na drugi pa družba sama. Z ocenitvijo uveljavitve predlogov iz Rio je na srečanju "Rio + 5" leta 1997 v Kjotu na Japonskem postalo jasno, da je bila v večini držav izvajanje *Agende 21* zelo pomanjkljivo. Število okoljevarstvenih nevladnih organizacij je sicer znatno naraslo, a se

niti med seboj niti med tistimi s severa in tistimi z juga niti med okoljevarstvenimi in družbenimi ali pa onimi s področja človekovih pravic niso mogle dovolj jasno dogovoriti.

Zakaj je napredek tako skromen? V preteklem desetletju se je trend prostega trga razvijal hitreje kot pa predlogi za trajnostni razvoj. Vlade držav v razvoju so se začele bolj kot z izvajanjem priporočil *Agende 21* ukvarjati z uresničevanjem *Washingtonskega sporazuma* in programov strukturnih prilagoditev Mednarodnega denarnega sklada (MDS). Prav zaradi tega je Brazilija svojo *Agendo 21* izdala šele julija 2002, samo dva meseca pred srečanjem v Johannesburgu! Urugvajski krog pogajanj iz leta 1994 in ustanovitev Svetovne trgovinske organizacije (STO) leta 1995 sta multilateralni sprostitev trgovanja dali novo spodbudo, toda nova liberalna politika ni rešila problemov revščine in procesa marginalizacije čedalje večjega dela svetovnega prebivalstva. Prišlo je do zaostritve spora med neoliberalno logiko povečevanja proizvodnje in potrošnje brez kakršnega koli nadzora z ogromno povzročene škode ter vizijami okoljevarstvenikov, ki so bili opozorjeni pred naraščajočimi tveganji in bojznimi o nepovratnem uničenju našega planeta. Moč multinacionalnih korporacij je v določitvi gospodarskih in finančnih politik začela zamenjevati moč držav, ki so tako postale njihove služabnice. Gibanje družbe zoper splošni merkantilizem, zoper siromašenje in proces naraščanja razlik med revnimi in bogatimi po vsem svetu ter proti opustošenju okolja je začelo z novo fazo v

soočenju nasprotij med prevladujočim proizvodno-potrošnim vzorcem ter predlogom za trajnostni razvoj.

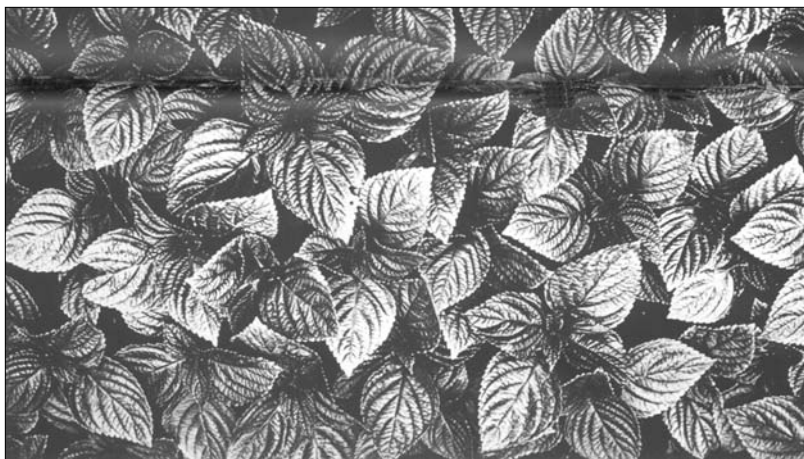
V kontekstu okoliščin, ko družba pomeni zgolj trg, celo ko to pomeni biti bogat, koncept trajnostnega razvoja zbledi in obtiči na mestu. Trčili sta dve paradigmi: prva, Rio-Kjotska, poudarja multilateralnost, trajnost ter dejavno družbeno udeležbo – druga, paradigma MDS ter STO, nasprotno vztrajata na principu, da moč trga preprečuje družbi, da bi dejavno sodelovala pri procesih odločanja. V Johannesburgu ni prišlo do izdelave konkretnih in natančnih ciljev z jasno določenimi časovnimi roki in sredstvi. Zato tega nevladne organizacije, ki so bile na srečanju v Johannesburgu sicer navzoče v večjem številu in z bolj jasno izraženimi stališči kot pred desetimi leti, niso imele enakega političnega vpliva kot v Riu.

Za kaj je šlo?

Uradno je bila tema vrha v Johannesburgu trajnostni razvoj. V *Bruntlandovem poročilu* (*Bruntland Report*) Združenim narodom (ZN) iz leta 1987 je ta koncept definiran kot “razvoj, ki dosega sedanje potrebe, ne bi pri

tem postavljajal na kocko možnosti za prihodnjo generacijo pri doseganju njenih”. Poročilo temelji na zavedanju dejstva da “stvari, takšne kot so, ne morejo iti več naprej”. Koncept poskuša opozoriti na gospodarski razvoj, zaščito okolja in socialni razvoj, oziroma, bolj preprosto povedano, teži k združitvi treh “P”jev: People, Planet, Prosperity – ljudje, planet, blaginja. Toda poleg lepih definicij koncept ponuja tudi mnogo različnih interpretacij. Revne države vztrajajo pri boju proti revščini (ljudje), bogate države zagovarjajo proizvodnjo in potrošnjo (blaginja), ostali pa se osredotočajo na zaščito stvarstva (planet).

Vrh se ne bi smel ukvarjati zgolj s problemi revščine ali proste trgovine, kot so to želele nekatere države, marveč tudi z izzivi ohranitve okolja. Velike poplave na Kitajskem, v Bangladešu, Srednji Ameriki in Evropi; suše in lakota v Južni Afriki; naravne katastrofe, ki so posledica podnebnih sprememb – vse to so najbolj očitna znamenja resnih groženj za okolje, kar jih obstaja. Tudi “odkritje” ogromnega temnega oblaka nad Azijo, čigar površina znaša 30 milijonov kvadratnih metrov, debel pa je 3 km, in naraščajoče luknje v ozonski plasti kažejo na nujnost ublažitve-

Werner Koehler: Vzorec narave (izrez), fotografija, 1966.

nih in preventivnih ukrepov. Srečanje v Johannesburgu bi zato teoretično moralo vključevati vse tri navedene razsežnosti trajnostnega razvoja.

Več istočasnih srečanj

Številke delno kažejo na pomembnost največjega svetovnega srečanja ZN. Poročalo se je o 64.000 ljudeh, med njimi je bilo 25.000 odposlancev nevladnih organizacij, skupin in gibanj z vseh štirih koncev Zemlje, med katerimi je bilo kar precej aktivistov iz Južne Afrike; 5000 uradnih odposlancev iz 196 držav udeleženk; 2500 novinarjev in približno 30.000 ljudi, ki so skrbeli za podporo, da se je vrh tekoče odvijal. Slednje jim je mimorede zelo dobro uspevalo, od prevozov, varnosti, prometa do sprejema, razmnoževanja in distribucije gradiva, itd. Cilji in funkcije toliko različnih udeležencev so bili zares raznoliki in pravzaprav je potekalo kar več dogodkov hkrati.

V Sandtonu, na severu mesta, je v eni izmed dvoran imenitnega konvencijskega centra potekal uradni del vrha, kjer so se ukvarjali predvsem s t. i. "akcijskim programom", glavnim dokumentom, ki bi moral biti rezultat srečanja. Pravzaprav sta tam potekali kar dve srečanja, eno uradno za vse uradne delegacije in še eno, kjer so v zakulisju potekala pogajanja med "velikimi": ZDA, Evropsko unijo (EU) ter drugimi razvitimi državami, ki so v skladu s temami pripravljale dogovore in jih pošiljale v dvorano uradnega dela pogajanj.

Na jugu mesta (40 km od Sandtona) je v razstavnem parku Narsec potekalo srečanje nevladnih organizacij. To srečanje so nekajkrat poimenovali kar "proti-vrh" oz. kraj poln razgretežev, ki se ga je dejavno udeležilo na tisoče nevladnih organizacij, skupin, združenj in gibanj. Vsaka od njih je svoje dejavnosti predstavljala na stojnicah, organizirala forume, seminarje, delavnice, debate, itd.

Cilji tako velikega števila skupin so bili različni. Glavni interes nekaterih je bilo soočanje svojih izkušenj z izkušnjami drugih nevladnih organizacij, spet drugi so hoteli vplivati na potek pogajanj v Sandtonu.

V Ubuntu Villageu blizu Sandtona je potekala razstava bogatih držav in multinacionalnih korporacij, med katerimi so nekatere sponzorirale organizacijo tega ogromnega prostora. Vse od njih, bodisi države bodisi multinacionalke, pa so tekmoval s poskusi prikazati vse, kar so do sedaj že naredile za pospešitev trajnostnega razvoja.

Mnogo srečanj, razprav, delavnic, kulturnih prireditev in razstav z različno tematiko npr. o vodi je potekalo v drugih predelih "Joburga" (tak vzdevek so mestu dali njegovi prebivalci). Obsežnost tega svetovnega dogodka je v dveh tednih precej vplivala tudi na predele mesta z zabavno industrijo.

O čem so se pogajali?

Namen srečanja "Rio + 10" je bil predvsem pospešiti izvajanje predlogov *Agende 21*, zato so ZN na štirih pripravljalnih srečanjih pripravili obsežen akcijski program, ki naj bi bil osrednja tema pogajanj. Njihov cilj je bila izdelava natančnih in konkretnih predlogov, ki bi pripeljali do določitve časovnih rokov in sredstev. Na koncu četrtega pripravljalnega srečanja na otoku Bali maja 2002 je bil izdelan osnutek bodočega obsežnega dokumenta, ki je vseboval 77 strani (v angleški različici) s 152 odstavki. Na Baliju je bilo odobrenih 70% tega dokumenta. Deli postavljeni v oklepaje, o katerih naj bi se pogajali na vrhu samem, so se nanašali na trgovino, finance in globalizacijo – področja, kjer bi med pogajanci dejansko prihajalo do največjih razhajanj, saj vemo, da se države lahko med seboj sporazumejo prav v vsem, toda kakor hitro se stvar zasuje okrog denarja, se takoj začno pojavljati nesporazumi. Na tem mestu bi lahko omenili 14 točk, glede katerih je med ZDA

in EU nastajala močna napetost: 1. načela Ria, 2. učinkovito upravljanje nadzora, 3. človekove pravice, 4. čiščenje odpadnih voda, 5. solidarnostni sklad, 6. energija, 7. proizvodnja in potrošnja, 8. trgovina in finance, 9. naravni viri (biološka raznovrstnost), 10. podnebne spremembe, 11. skupna družbena lastnina, 12. socialne dimenzije, 13. partnerstvo, 14. globalizacija. K tem točkam se bomo še vrnili, ko bomo preučevali rezultate.

V mesecu maju je Svetovni vrh v Joburgu, ki ga je predstavljal generalni sekretar ZN, izdal pismo z zahtevo, da naj 5 točk postane prednostna naloga pogajanj med vrhom. To pismo je bilo do neke mere tudi odgovor mnogim zaskrbljenim nevladnim organizacijam, ki so osnutek akcijskega programa z Balija imele za zelo pomanjkljiv in nepomemben. Zahteva je v resnici tudi dobila odgovor. Pismo, včasih imenovano z akronimom WEHAB, kar predstavlja vseh pet prioritet v angleškem jeziku (water – voda, energy – energija, health – zdravje, agriculture – kmetijstvo, biodiversity – biološka raznovrstnost), je postalo konkretno priporočilo.

Glavni pogajalci

Pogajanja so vodili voditelji uradnih delegacij. Vsaka država je imela različno število pogajalcev; bogatejše so lahko imele tudi do 300 pogajalcev (kot npr. ZDA), med katerimi je bil vsakdo strokovnjak za določeno temo razgovorov, toda mnoge države si takšnih stroškov niso mogle privoščiti. Uradna delegacija Brazilije z 51 člani je vendarle bila pomembna, ne samo zaradi svoje številčnosti, razsežnosti gozdov v Amazoniji, številnih vodnih virov ali svoje bogate biološke raznovrstnosti, temveč tudi zaradi zelo izpopolnjenih predlogov (ki so se večinoma ujemali s tistimi od Evropske unije, Južne Afrike in drugih držav). Brazilija je imela zaradi dejstva, da je bila država-gostiteljica srečanja "Rio 92", vidno vlogo pri okoljevarstvenih vprašanjih, da-

siravno se je na koncu govorilo le še o denarju, pa tudi Brazilija sama se ne more ravno hvaliti na področju varstva okolja.

Zaveznitva med državami oziroma skupinami držav so se spreminjala glede na zadeve, o katerih so potekali razgovori. ZDA – največjega nasprotnika konkretnih odločitev, določenih ciljev, rokov ter sredstev sta največkrat podprli Japonska in Avstralija. EU, zaveznica ZDA na področju komercialnih, finančnih in globalizacijskih vprašanj, se je na področju revščine in vprašanj okolja približala skupini G77. Države v razvoju, združene v G77 (pravzaprav gre za 132 držav), ki jim že v drugem mandatu v letu 2002 predseduje Venezuela, so si bile edine v domala vseh temah, razen glede energije. Čeprav se je Kitajska mnogokrat približala njihovemu mnenju, ni želela biti obravnavana kot del te skupine – od tod tudi uradno ime G77/Kitajska.

Lobiji

Lobiji so zelo pomemben sestavni del vsakih velikih pogajanj. Multinacionalne korporacije za zaščito svojih interesov porabijo ogromno denarja in imajo prav zato v Washingtonu, Bruslju ter drugih prestolnicah bogatih držav nameščene svoje najbolj izbrane ljudi. Vsaka država najprej ščiti svoje lastne gospodarske interese in včasih se zgodi, da se ti interesi ujemajo z interesi multinacionalk. Tudi velike mednarodne nevladne organizacije so si pridobile kar veliko možnosti za poskus zaščite najbolj pogostih interesov družbe in njenih članov.

V Johannnesburgu so bile multinacionalne korporacije prvič tako močno prisotne in videli bomo, da jim je uspelo priti do dobrih rezultatov. Dejavno udeležbo 200 multinacionalk so omenjali in tudi dosledno nazivali z "organizacijo korporacij za trajnostni razvoj" (v Braziliji imenovano kot Brazilski korporacijski odbor za trajnostni razvoj (CEBDS – Conselho Empresarial Brasileiro para o De-

senvolvimento Sustentável)); imele so enega samega govornika – bivšega predsednika naftne družbe Shell. Velikokrat so interese teh korporacij branili njihovi lastni delegati, vendar so imeli tudi svoje predstavnike, ki so pogajalce opozarjali na nekatere zahteve, če je bilo to potrebno. Ti so se nahajali v Ubuntu Villageu, kjer so z obilico finančne podpore predstavljali svoje projekte za pomoč pri trajnostnem razvoju.

Kljub omejenim finančnim virom so si tudi nevladne organizacije prizadevale, da bi se jih na pogajanjih lahko slišalo. Po postopkih ZN namreč obstajajo mehanizmi za posvetovanje s civilno družbo, toda glavna lobiranja se vselej odvijajo pred pogajalci. Nekaj nevladnim organizacijam je uspelo "strokovno" poseči v potek pogajanj, ki pa se morajo za to, da so bile opažene, zahvaliti podpori tako s strani tisočev drugih nevladnih organizacij, ki jih finančno pokrivajo, kakor tudi s strani javnega mnenja. Zatorej je imela večina nevladnih organizacij svoje sedeže v Narsecu, ena skupina pa je dejansko delovala v Sandtonu. Prav zaradi 2. Svetovnega vrha se je sedem ogromnih mednarodnih nevladnih organizacij (med njimi: Friends of the Earth, WWF, Greenpeace, Oxfam) povežalo v t. i. "Eco-Equity", da bi povečale svojo moč in možnosti za posredovanje. Ta skupina je pripravila utemeljitve vseh odstavkov "v oklepajih" iz akcijskega programa. Med uradnim vrhom se ji je resnično uspelo dobro predstaviti in z odličnimi dnevnimi poročili oskrbovati skupino nevladnih organizacij, tisk in celo uradne delegate, ki so se izgubili v labirintu pogajanj. Ta poročila so povzemala trenutna vprašanja in potek dogodkov v igri moči med državami v času pogajanj.

Na žalost pa koordinatorji nevladnih organizacij iz Južne Afrike, ki so uspešno organizirali več vrhov nevladnih organizacij v Narsecu, niso dovolj razločno pozvali k pripravi alternativnega dokumenta uradnemu. Vsee-

no je vredno omeniti veliko parado, ki so jo družbena gibanja, še posebno pa t. i. "južnoafriško gibanje brez zemlje" organizirali pred prihodom voditeljev držav in vlad in so se je udeležili številni mednarodni delegati. Parada se je začela v uborni mestni četrti Alexandra in končala v izredno imenitni soseski Sandton, kjer je potekal uradni vrh.

Vloga ZN

Pobuda za tako velik svetovni dogodek je seveda lahko prišla le s strani ZN. Vendar je potrebno preučiti kakšno težo pri pogajanjih je ta organizacija dejansko imela. Generalni sekretar Svetovnega vrha in štirih pripravljalnih srečanj je bil Indijec Nitin Desai, nepristranski človek, zelo podoben Kofiju Annanu. Videli smo že, kako so pripravo konkretnega akcijskega programa na Baliju zastavile ZDA, zato je Kofi Annan poskusil ponovno oživiti dinamiko petih osrednjih predlogov o vodi, energiji, zdravju, kmetijstvu in biološki raznovrstnosti. Generalni sekretar ZN je izkušen diplomat in zelo spoštovan človek, ki dobro pretehta besede, preden jih izreče in nikdar ne govori brez razloga. Uspešno brani verodostojnost in moralni ugled ZN in ima dobre govore, toda tako kot papeža nihče ne upošteva njegovih priporočil. Najbogatejše države so tiste, ki vladajo svetu, vsaka od njih ščiti svoje lastne interese in tako rezultati pogajanj predstavljajo zgolj razmerja med posameznimi silami, prisotnimi na plenarnem zasedanju.

Takšno situacijo nam pojasni položaj *Programa ZN za okolje (UN Environment Program)*. Kljub tveganju nepopravljivega uničenja našega planeta z resnimi posledicami za človeštvo, okolje ni prednostna skrb bogatih, ki gledajo le na pridobitev kratkoročnih koristi. Trenutni uspešni izvršni direktor, Nemeč Klaus Totfer za *Program za okolje* ni dobil potrebnih virov in zakonitih pooblastil, s katerimi bi univerzalne probleme reševal v korist

svetovne skupnosti. Pozive, da bi ta organizacija dobila sredstva za delovanje v dobrobit vseh, so prezrli.

Razvoj pogajanj

Pogajanja moramo časovno umestiti v nadaljevanje desetletja splošne liberalizacije trgovine. Prvo veliko odpiranje meja se je začelo s podpisom Urugvajskega kroga pogajanj leta 1994 in kot posledica je sledila ustanovitev STO leta 1995. Neuspešnemu poskusu prikritega izsiljevanja odobritve *Sporazuma o multilateralnih vlaganjih* (AMI – *Agreement on Multilateral Investment*) je sledil ponovni poskus, tokrat med pripravami na nov krog pogajanj, t. i. Milenijski krog, ki naj bi bil še veliko bolj izčrpen od prejšnjega in se je začel leta 1999 v Seattlu. Napetosti med interesi ZDA in EU ter aktiviranje civilne družbe je ustavilo predlog STO. V Dohi (v Katartu, 1. novembra) je bila ponovno dana pobuda za nov krog pogajanj o prosti trgovini, imenovanim “krog pogajanj o razvoju”. Z namenom, da bi denarno podprli razvoj, je srečanje državnih voditeljev in vlad v Monterreyu (v Mehiki, 2. marca) podprlo pobude iz zasebnega sektorja. Prav v takšnih svetovnih okoliščinah so torej potekala pogajanja v Johannesburgu, katerih splošna dinamika je bila že nakazana. Presenečenj ni bilo, pač pa se je potrdilo, sicer z nekaj manjšimi popuščanji, tisto česar so se bale nevladne organizacije: *Deklaracija iz Dohe* (*The Doha Declaration*) in *Konsenz iz Monterreya* (*Consensus of Monterrey*) sta bila večkrat omenjena kot priporočilo pri trgovanju in financah, medtem ko do omembe srečanj v Durbanu (Južna Afrika, 1. decembra) o rasizmu, toleranci in človekovih pravicah ter Rimu (2. junija) sploh ni prišlo.

ZDA in EU sta glede glavnih točk nesoglasij (trgovina, finance in globalizacija) na presenečenje in nezadovoljstvo ostalih držav sami pripravili alternativno besedilo ter ga

dostavili na pisalno mizo predsednika in generalnega sekretarja. Ta gesta je vsem dala jasno vedeti, kdo se v resnici pogaja. “Veliki”, včasih sicer na nasprotnih bregovih, a vendarle velikokrat na istem skupaj in s potrebnimi medsebojnimi dogovori, so imeli monopol nad pogajanjem in celo tisti majhen “spodrs-ljaj” v noči z 31. avgusta na 1. september kaže na tajni dogovor glede interesov med bogatimi. Na koncu pogajanj, tik pred prihodom voditeljev držav in vlad je EU zapustila pogajalsko dvorano zaradi splošne blokade, ki so jo ustvarile ZDA, in predlagala, da se odredi odločitvam oblasti ministrov. To je vso zadevo upočasnilo in zakompliciralo odločitve. Predstavniki EU so se vrnili čez dve uri, ob polnoči, in do tretje ure zjutraj je prišlo do izmenjave soglasij med obema taboroma.

Rezultati: nasprotujoča si mnenja

Zaradi nasprotujočih si ocen različnih udeležencev pogajanj so podatki o rezultatih relativni. Trans-nacionalne korporacije in vlade bogatih držav, ki so veliki zmagovalci, mislijo, da je “vrh obrnil stvari v pravo smer”, medtem ko vlade revnih držav in nevladne organizacije ugotavljajo, da sta celotno človeštvo in Zemlja popolnoma na izgubi.

Bolj navdušujoče se sliši govorjenje korporacij: “Ne morem si predstavljati možnosti za trajnostni razvoj brez vključitve korporacij vanj [...] vse, kar šteje so le konkretna dejanja, nevladne organizacije pa medtem delujejo bolj na nivoju politike [...] mi upoštevamo svoj statut zasebnih podjetij in našo zavezanost rezultatom. Mislimo, da naše zmožnosti lahko pripomorejo k rešitvi problemov revščine,” je med mnogimi drugimi izjavil nek podjetnik.

Nevladne organizacije so bolj kritične in v njihovih ocenah je moč videti razočaranje, grenkobo in frustracije. Za mnoge izmed njih je mednarodna skupnost daleč od zavez spretih v Riu. “Vlade kar naprej kažejo usod-

no pomanjkanje volje za uresničitev načel iz Ria. Na drugi strani pa opazujemo, kako države uhajajo odgovornostim, kako trg dobiva podporo v vlogi glavnega sodnika pri socialnih in okoljevarstvenih vprašanjih ter neodgovorno podrejanje držav globalizacijskim procesom, ki jih vodijo multinacionalne korporacije.” Končna izjava neke velike nevladne organizacije se glasi: “Kako lahko govorimo o tem, da zmanjšujemo revščino polovice človeštva kar tako z nekaj dobre volje, brez konkretnih ciljev, zavez in brez časovnih rokov? Svetovni vrh je bil le talec v rokah multinacionalnih korporacij, prave zmagovalke konference pa so države kot npr. ZDA, Avstralija ali Savdska Arabija, ki niso hotele sprejeti količinsko izraženih obveznosti in ščitijo naftno industrijo [...] celoten vrh je zgolj uzakonitev “agende” o prosti trgovini.” Koordinator za medije pri nevladnih organizacijah na navdušenje velike multinacionalne korporacije z vodo odgovarja: “Problem je v tem, da ne vemo, ali bodo trgi na jugu tej korporaciji prinesli kaj koristi. Zaradi tega obstaja nevarnost, da bo korporacija, ki bo imela nadzor nad vso vodo in energijo, odklopila tiste, ki plačila ne bodo zmogli.” Velike družbene

cilje tisočletja, določene na preteklih mednarodnih konferencah so pustili ob strani.

Mnoge vlade držav v razvoju imajoocene, podobne tistim od nevladnih organizacij. “Kakšna razlika med besedami in dejanji! Največji onesnaževalci trdijo, da so največji varuhi okolja, pri tem pa nočejo prevzeti nobene odgovornosti za ohranitev planeta ali pa se držati uradnih ciljev za pomoč k razvoju,” je povedal ekvadorski predsednik.

Rezultati WEHAB prioritet

Voda in zdravstvena oskrba: predlog, da naj bi do leta 2015 za polovico zmanjšali število ljudi, ki nima dostopa bodisi do pitne vode (1,1 milijarde) bodisi do čiščenja odpadnih voda (2,4 milijarde) je eden izmed redkih ukrepov, od katerega bi imelo koristi revnejše prebivalstvo. Predlog pravi, da naj bi vsak dan novih 200.000 ljudi dobilo dostop do vode; ocena celotnih stroškov znaša 180 milijard ameriških dolarjev, toda nikjer ne piše, kdo bo ta predlog spodbujal. Ga bodo morda multinacionalke z vodo?

Energija: se je znašla med zadnjimi točkami pogajanj zaradi močnega odpora ZDA, multinacionalnih korporacij in držav izvoz-

Werner Koehler: Vzorec narave (izrez), fotografija, 1966.

nic nafte. Glede na globalno segrevanje in podnebne spremembe je bil predlog *Konvencije o podnebnih spremembah* (UN *Convention on Climate Change*) z "Ria 92", naj se stopnjo emisije plinov z učinkom tople grede obdrži na nivoju iz leta 1990 vse do leta 2000, kar pa se ni zgodilo. Predlogu konvencije je sledila okrepitev s *Kjotskim protokolom* decembra 1997, ki predvideva zmanjšanje emisij do leta 2012 vsaj za 5% glede na stanje iz leta 1990. EU in Brazilija sta z drugimi državami vodili listo podpisnikov in ratifikacijo *Kjotskega protokola* ter predlagali povečanje uporabe obnovljivih virov pri proizvodnji energije za 15% do leta 2015. Do srečanja v Johannesburgu nekatere države, ki so velike onesnaževalke, sploh niso ratificirale *Kjotskega protokola*. Na to je sicer opozoril akcijski program, a ni bil obvezujočega značaja. Kanada, Kitajska, Indija in Rusija so v javnem nagovoru z glavne tribune Svetovnega vrha zagotovile svoje ratifikacije protokola, kakor hitro bo to mogoče. ZDA in Avstralija sta tako ostali sami, vendar pa se tudi delež 15% v predlogu zmanjšal v prid bolj "trajnostnemu" naraščanju, brez kakršnih koli v številkah določenih ciljev oziroma rokov.

Zdravje: To besedilo je bilo potrjeno že na Baliju, vendar je Kanada želela še enkrat sprožiti pogajanja. Odstavek besedila z Balija je države pozval k "oskrbi vseh ljudi z osnovnimi in učinkovitimi zdravstvenimi storitvami, upoštevajoč nacionalno zakonodajo ter kulturne in religiozne vrednote", ni po omenjal načrtovanja družine. To stališče so zagovarjale ZDA na čelu s predsednikom Bushem, islamske države in Vatikan. Kanada, ki so jo podpirale države EU, je trdila, da zadnji del te izjave pomeni zmago držav, ki nasprotujejo splavu in obrezovanju žensk. Skupaj bi lahko izjavi dodali "v skladu z vsemi človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami". Brez tega šele po naporni razpravi po-

trjenega dodatka se končni dokument sploh nikjer ne bi skliceval na človekove pravice.

Boj proti skrajnim oblikam revščine: do leta 2015 za polovico zmanjšati število vseh v bedi živečih prebivalcev držav v razvoju (sprejeto v Københavnu).

Univerzalno osnovno izobraževanje: zagotoviti univerzalno osnovno izobraževanje v vseh državah sveta do leta 2015 (Jomtien, København in Peking).

Enakopravnost spolov: napredovati k večji enakopravnosti obeh spolov ter pospešiti prizadevanja žensk za zmanjševanje razlik med izobraženostjo dečkov in deklic tako v osnovnem, kot tudi v srednjem izobraževanju (Kairo, København, Peking).

Umrljivost otrok: do leta 2015 zmanjšati umrljivost novorojenčkov in otrok do petega leta starosti za dve tretjini glede na stanje iz leta 1990 (Kairo).

Umrljivost mater: do leta 2015 zmanjšati umrljivost mater za dve tretjini glede na stanje iz leta 1990.

Boj zoper lakoto: do leta 2015 prepoloviti število ljudi, ki trpijo pomanjkanje hrane glede na današnje stanje (Rim).

Reproduktivna higiena: do leta 2015 vsem posameznikom v plodnem obdobju zagotoviti dostop do sredstev za tovrstno higieno znotraj sistema osnovnega zdravstva (Kairo).

Okolje: do leta 2015 v vseh državah vpeljati nacionalne strategije trajnostnega razvoja in spremeniti težnje po uničenju ekoloških virov na nacionalni in svetovni ravni (Rio de Janeiro).

Kmetijstvo: Države v razvoju so zopet zahtevale ukinitve subvencij v kmetijstvu v Evropi in ZDA, saj jim le-te preprečujejo konkuriranje njihovih izdelkov in odvzemajo po-

membene finančne vire. ZDA in EU sta se temu zoperstavili in dosegli, da je akcijski program vseboval zgolj potrditev stališč iz Dohe: zmanjšanje in odpravo denarne pomoči za nedoločen čas. Boj na naslednjem ministrskem srečanju "kroga pogajanj o razvoju" v Mehiki, novembra leta 2003, bo boj zagotovo težji.

Biološka raznovrstnost: Na tem področju sta bila narejena dva majhna koraka. Po predlogu bi dosegli možnost preobrata trenutno uničujočih tendenc za biološko raznovrstnost v letu 2010. Toda predlagana ni bil noben določen cilj. Natančne predloge je dobilo samo ribištvo, kjer 75% vrst rib grozi nepopravljivo uničenje, zato cilj določen za leto 2015 prepoveduje ribolov tistih primerkov rib, ki so odgovorne za obnavljanje jat. Vendar pa dodane besede: "kjer je to mogoče" zmanjšujejo pomen tega cilja.

Drugi rezultati

Tako drag in obsežen dogodek, pa tako malo rezultatov ob soočanju z okoljevarstvenimi, socialnimi in proizvodnimi izzivi! Končni obračun se bo morda komu zdel zelo povprečen in takšen je tudi v resnici. Če bi ga ocenjevali po rezultatih glavnih tem, bi mu skupina nevladnih organizacij prisodila končno oceno 2,2. Ocene se seveda razlikujejo. Morda stanje vseeno ni tako slabo, kot so se bali nekateri. A prav gotovo ne ustreza temu, kar bi bilo potrebno storiti, da bi se resnično soočili z velikimi izzivi trajnostnega razvoja in prevzeli odgovornost za sedanjost in prihodnost. Tudi nekateri drugi rezultati prikazujejo vzroke za prevaranost in frustracije mnogih ljudi.

Eden večjih poskusov bogatih držav in multinacionalnih korporacij je bila podreditev kakršnih koli **multilateralnih sporazumov o okolju** pravilom STO. Njihov predlog daje odločilno prednost trgu pred zaščito okolja. Okoljevarstvene ukrepe bi mogli razumeti kot zaščitne ukrepe in jih razglasiti vpricho STO.

Še več, trg naj bi predstavljal kar najboljše orodje za zaščito zemeljske celovitosti. Naj zveni še tako nemogoče, pa je to protislovje naposled le uspelo spodbiti pogajalskemu glasu iz neke majhne države, rekoč sledeče: "Ker se zavedamo [situacije], tega predloga ne moremo odobriti." Kot padajoče domine so mu sledili še glasovi številnih drugih držav, da bi zavrnilli nevaren predlog.

Novo in aktivno prisostvovanje multinacionalnih korporacij v poteku pogajanj, kar so nekateri imenovali kar "poskus privatizacije trajnostnega razvoja", je bilo potrditev "**novih pobud partnerstva**" za razvoj, imenovanega "**Tip 2**". Vse do Monterreyja so ZN podpirali samo medvladne dogovore, ki so urejali partnerstva med vladami in ostalimi sektorji. Nov model partnerstva "Tip 2" pa spodbuja dogovore med korporacijami, javnimi oblastmi in sektorji civilne družbe. Obstaja nevarnost, da bi se vlade svojim odgovornostim odpovedale in korporacijam dodelile največji možni nadzor nad razvojnimi procesi. Civilna družba velikokrat nima vzvodov v obliki informacij, organizacije ali celo struktur, da bi zapletenim procesom lahko sledila. Velike korporacije so ZN predstavile že več kot 400 "projektov partnerstva", in tako poskušale priti do razpoložljivih sredstev. Vendar mnogo teh različnih projektov ne prinaša nobene razvojne politike. Resnično gre za tveganje, saj bo trajnostni razvoj brez nacionalnega in mednarodnega nadzora vlad, mednarodnih teles in civilne družbe lahko postal vse bolj in bolj odvisen od zasebnega kapitala.

Naslednji znak nove prisotnosti korporacij v razvoju je bila debata o **socialnih in okoljevarstvenih odgovornostih**. Takšna tema je bila nova za tovrsten uraden mednarodni dogodek. Pred leti predstavljen predlog s strani civilnih, intelektualnih in poslovnih slojev družbe, ki je nameraval oblikovati etični kodeks za korporacije, bodisi glede socialnih bodisi okoljevarstvenih vprašanj, je naletel na

velik odpor. Na takšen način so omenjene tudi odgovornosti korporacij v akcijskem programu in politični deklaraciji, vendar zelo na splošno in povsem nezavezujoče.

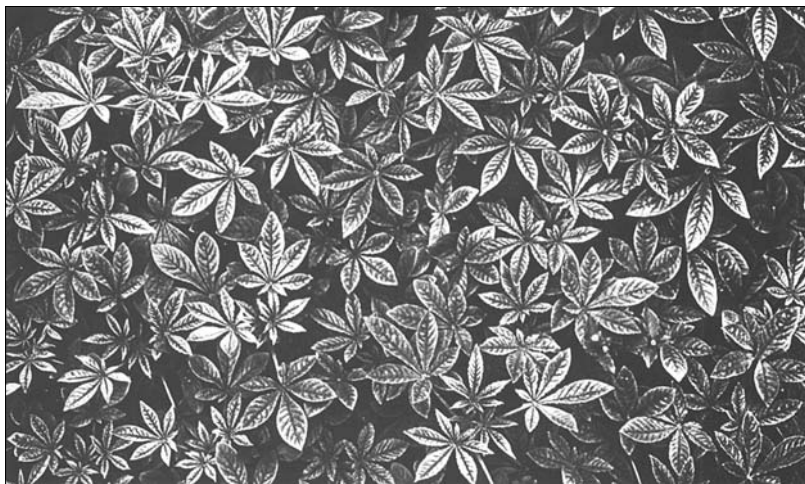
Koncept trajnostnega razvoja postavlja prevladujoči ekonomski model proizvodnje in potrošnje pod vprašaj. Ta tema je bila izredno občutljiva ne le zaradi svojega obsega, temveč tudi zaradi nujnosti iskanja rešitev. Narejenih je bilo nekaj malih korakov; v desetih letih bi se moralo začeti upoštevati nekatere programe za spremembo **obstoječega načina proizvodnje in potrošnje** (varčevanje ali iskanje novih energetskih virov; boljše ohranjanje naravnih virov, itd.), toda razjasnitev odnosa med gospodarsko rastjo in propadanjem okolja je bila zavrnjena.

Med mnoge nevladne organizacije se je naselil strah pred prezrtjem nekaterih **vodilnih načel z "Rio 92"**, in tem, da se bo "Rio + 10" sprevrgel le v "Rio - 10". Načelo previdnosti oz. opozoril, privzeto v Rio državi daje možnost omejevanja določenih aktivnosti ali izdelkov v primerih, ko zanje ne obstaja znanstveno potrjeno zagotovilo o njihovi neškodljivosti. Dosedaj glavna razprava se na-

naša na nadzor genetsko spremenjenih organizmov. Gre za težko bitko; državni sekretar ZDA Colin Powell, ki so ga med plenarnim zasedanjem v skupščini izžvižgali, je afriške države povprašal, ali bi se katera od njih odrekla ponujeni genetsko spremenjeni koruzi ameriških korporacij za rešitev problemov lakote. Načelo previdnosti se je v sklepnem dokumentu spremenilo v "pristop k opozorilom", toda poskusi, da bi ga podvrgli pravilom STO so se izjalovili. Razprava se nadaljuje in se bo spet zaostрила na naslednjem srečanju ministrov STO leta 2003.

Drugo vodilno načelo o "**skupni, pa vendar porazdeljeni odgovornosti**", imenovano tudi "internalizacija stroškov", v bolj pogovornem jeziku pa "plačevalci za onesnaževanje" je bilo ponovno omenjeno v sklepnem dokumentu in poudarja odgovornost bogatih držav za propadanje našega planeta, vendar brez vsakega obvezujočega predznaka.

Svetovni problemi terjajo svetovne rešitve. Nevarnosti za okolje, povezane z socialnimi in gospodarskimi razmerami nimajo vedno zgolj rešitev na nacionalni ravni, temveč gre za izziv **svetovne ureditve**. Pojavili so

Werner Koehler: Vzorec narave (izrez), fotografija, 1966.

se pozivi k ustanovitvi mednarodnega telesa, takšnega kot pri STO, z dodeljeno mu zakonito oblastjo, ki bi jo vsi upoštevali in bi uravnavalo ter uredilo okoljevarstveno politiko. Odgovor na to pa je bil poziv k nacionalnim in regionalnim rešitvam brez upoštevanja takšne svetovne oblasti. Vloga *Programa ZN za okolje (UN Environment Program)* ni bila spremenjena, pač pa se bodo sredstva Sklada za okolje (Fund for the Environment) povečala na 3 milijarde ameriških dolarjev.

Države OECD (Organization for Economic Cooperation and Development – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj) so se od leta 1969 naprej zavezale, da bodo 0,7% svojega BDP namenile za razvoj. Če bi bila ta vsota Javnega sklada za razvoj (Public Aid for Development) smiselno porabljen, bi se zlahka odprla pot do določenega napredka. Med izrečenim in storjenim pa je velik prepad, saj celotni Javni sklad za razvoj dobi le 0,32% BDP (0,10 v ZDA). Dobre namene so zgolj obnovili, niso pa jim pripisali kakšne večje teže. ZDA in EU sta potrdili svoje obljube izrečene v Monterreyu, da bosta povečali svojo pomoč na 6 milijard oziroma 5 milijard ameriških dolarjev, a ta tokrat ni namenjena razvoju, temveč utrditvi teles in struktur, ki spodbujajo prosto trgovanje. Takšne namere nas resnično presenečajo: si bogate države zares želijo doseči socialne cilje tisočletja, ali pa gre zgolj za še eno priložnost dajanja lažnih obljub, s katerimi bi pomirile ostale države, izključene iz tega procesa.

Potekanje 2. Svetovnega vrha v Afriki je privabilo tudi nekaj pozornosti za specifične probleme te celine. Johannesburg je najverjetneje edino mesto na tej celini z zadostno infrastrukturo za tako velik dogodek. Prevladujoče presečišče vseh tem svetovnega vrha sta bila trgovina in finance, ki sta bila tudi glavni ključ za interpretacijo dogodka. Akcijski program zagotovo vsebuje nekatere

predloge boja proti opustošenju s finančno podporo Sklada za okolje, toda dejanski akcijski program za Afriko je z dovoljenjem bogatih držav in mednarodnih finančnih institucij postal t. i. **NEPAD (New Partnership for Africa's Development)**. Ta nov program, ki so ga afriški voditelji potrdili oktobra 2001, ima trgovanje za gonilno silo razvoja in boja proti revščini. Nevladnim organizacijam in verskim skupnostim se postavljajo mnoga vprašanja, saj je program sestavila skupina nekakšnih liberalnih tehnokratov, brez da bi poprej analizirala dejanske prednostne potrebe v Afriki ali pa se posvetovala s kompetentnimi telesi civilne družbe.

“Zmagali so ekonomski interesi, žrtvovani pa so bili socialni in okoljevarstveni problemi,” je bilo prevladujoče mnenje med nevladnimi organizacijami. Kako upravičiti dejstvo, da so **človekove in socialne pravice** omenjene šele v sklepnem akcijskem programu? Omemba enih in drugih je manjkala že v osnutku, napisanem na Baliu in kot smo lahko videli se je sklicevanje na človekove pravice zgodilo le zaradi zahtev Kanade in EU pri poglavju o zdravju za omogočanje načrtovanja družine ter boj proti spolnemu nasilju. Socialne pravice so bile zelo zadržano predstavljene pri sklicevanju na OIT, a so glede na pravila STO le drugotnega pomena.

Politična deklaracija (The Political Declaration) je šla skozi več občutljivih faz. Posplošen in medel osnutek, ki ga je predlagal generalni sekretar Svetovnega vrha, ni zadovoljil niti ene (bogate države in multinacionalne korporacije) niti druge strani (države v razvoju in nevladne organizacije). Blokada je bila zelo močna in obstajala je možnost, da do *Politične deklaracije* sploh ne bo prišlo ali pa jo bo podpisala samo Južna Afrika. Situacijo je rešila pobuda predsednika Svetovnega vrha, južnoafriškega predsednika Taboja Mbekija. V zadnjem trenutku odobreno besedilo (obsega 4 strani) je potrdilo slutnje

mnogih ljudi o obstoju popolnega nesorazmerja med izrečenim in storjenim. *Politična deklaracija* izraža velik optimizem in neomajno odločenost državnih voditeljev za soočenje s socialnimi in gospodarskimi problemi trajnostnega razvoja ter za doseg kvantitativnih ciljev z ustreznimi sredstvi, časovnimi roki ter postopki za njihovo izvrševanje in nadzor. *Politična deklaracija* ne omenja trdnih načel "Ria 92", pač pa se, kar je pozitivno, sklicuje na odgovornost korporacij (zelo spreten način priznavanja njihove vloge v trajnostnem razvoju), ZN ponovno zagotavlja vodilno vlogo (nasprotuje poskusom ZDA, da bi zmanjšale njihov vpliv in tako spoštovale zgolj STO) ter se poslužuje multilateralnosti kot metode za prihodnost. Toda izkušnje z upoštevanjem političnih deklaracij drugih mednarodnih srečanj, še posebno tiste iz Ria, ne vlivajo ravno veliko optimizma.

Zaključki

"Svetovni vrh je v Johannesburgu postal plen velikih korporacij," je poročal nek ugledni mednarodni časopis. Vrh je potrdil naraščajočo vlogo STO pri določanju mednarodne politike. Na prizorišču je prevladovala tema o trgovanju, medtem ko je bilo varstvo okolja zgolj priveseček, socialno vprašanje pa sploh odrinjeno na stran. Prosta trgovina od sedaj naprej velja za zdravilo vseh bolezni, ne le revščine in bede, ampak tudi za bojazni pred uničenjem okolja.

ZDA so z vso svojo težo (z ogromno uradno delegacijo) ustvarile močan pritisk, da bi uveljavile prevlado trgovanja in pri tem zaigrano branijo svoje interese. Skupaj z EU so narekovale pravila igre celotnega vrha. Sre-

čanje je v 80% potekalo samo med dvema blokoma z občasnimi postranskimi vključevanji zdaj ene zdaj druge države pri posameznih točkah. Celo skupini G77/Kitajska, ki je predstavljala 132 držav, resda ne vedno enotnih med seboj, ni uspelo uveljaviti svojih pogledov. So bila to pogajanja? Morda bi bilo bolj prav imeti dovolj pronicljivosti in poguma ter si priznati, da je pri vsem skupaj šlo bolj za uveljavljanje pravil močnejših.

Vrh ni presegel medlega koncepta trajnostnega razvoja, ki ni pripomogel k napredku v 90. letih. Bolj jasno izstopajo nasprotja med naslednjimi tremi poli: okoljevarstveni (planet), socialni (ljudje) ter gospodarski (blaginja). Zapletenost vprašanj glede prihodnosti našega planeta, človeštva in prihodnjih generacij je bolj očitna kot pred desetimi (Rio) oziroma tridesetimi leti (Stockholm). Skupne odgovornosti vseh držav in vseh udeležencev ne moremo več pometati pod preprogo. Napočil je čas, da vendarle že prepoznamo mnoge izzive ter za vsakega od njih poiščemo in najdemo konkretne rešitve. Velike in pretirano obsežne proslave kot je bil zadnji vrh v Joburgu so metodološko pokazale na svoje omejitve. Manjša, bolj raznovrstna in bolj osredotočena srečanja lahko pritegnejo več pozornosti in odgovorno udeležbo mnogih.

Prevedel Stane Kuralt

Objavljeno iz avtorjevega rokopisa.

* *Agenda 21* je obsežen dokument oz. akcijski program trajnostnega razvoja, sprejet na Konferenci ZN o okolju in razvoju – na 1. Svetovnem vrhu v Rio de Janeiru leta 1992. (op. prev.)

LSD kultura

*"Purple haze all in my brain,
lately things just don't seem the same.
Actin' funny but I don't know why,
s'cuse me while I kiss the sky."
(Jimi Hendrix 1967; Purple Haze)*

V sociologiji pojem kultura označuje način življenja pripadnikov neke družbe, k čemur spadajo tudi vzorci obnašanja. Tako je kultura celotno področje idej, navad, prepričanj pa tudi materialnih proizvodov, katere je človek proizvedel in se prenašajo v naslednje generacije.

Izvajalci in nosilci kulture so ljudje, širi se z difuzijo in tradicijo, ki med seboj komunicirata, zato je kultura tudi tkivo komunikacije med generacijami. Beseda tradicija je izpeljana iz latinske besede traditio, ki pomeni predajo ali izročilo. "Kar se obnese, se tudi ohrani" (Raetsch; 1996: 49), kar se ohranja, pa preide v tradicijo, in iz tradicije v kulturo. V tem smislu se je po vsem svetu oblikovala tudi bogata kultura uživalcev drog, ki so vzpostavili nove sisteme vrednot, nove oblike vedenja, da ne omenjam nešteti kulturnih produktov.

Najbolj produktivna in vplivna izmed kultur uživalcev drog pa je, kot bomo videli v nadaljevanju, kultura uživalcev LSD-ja. Ta kultura že dolgo ni več zgolj subkultura, ki bi bila prisotna le v majhnem krogu ljudi, ali kontrakultura, ki bi bila v opozicijskem odnosu do prevladujoče in obče sprejete kulture, ampak je naskrivaj prišla v prav vsa področja prevladujoče kulture in sedaj od tam nezavedno ali celo zavedno vpliva na vse, kar ustvarja obče prevladujočo kulturo.

LSD

Lysergic Acid Diethylamide ali LSD spada med halucinogene droge, ki imajo za učinek spremembe zaznav. Proizvedene so iz sintetičnih snovi narejenih v laboratorijih. Dobi se jih v obliki raznobarnih tabletk (LSD, PCP...). Lahko pa so tudi pridelane iz različnih halucinogenih rastlin (posebne gobe in kaktusi). Učinki zaužitja so intenzivne med seboj prelivajoče se zaznave, halucinacije ter spremembe doživljanja časa in prostora. Nevarnost teh drog je v zapletenih duševnih stanjih z doživetji groze in strahu ter v občutjih ogroženosti. Možen pa je tudi razvoj duševne odvisnosti in škodljivega vpliva na dedno snov.

Družbena zgodovina LSD-ja

Aprila 1943 je Albert Hoffmann odkril psihedelično delovanje LSD-ja in s tem postavil temelj novemu psihedeličnemu gibanju, ki je dobilo svetovne razsežnosti.

Kmalu po tem odkritju se je rodila psihedelična kultura, kot njeno glavno vejo pa je psiholog Timothy Leary (imenovan tudi "apostol LSD-ja") opredelil LSD umetnost. Leary je imel psihedelične droge za sredstvo s katerim se povečuje inteligenca, kajti glede na to, kako majhen del možganskih celic izkoriščamo, smo po njegovem mnenju v stanju bube, ki se ne zaveda, kaj bi bila sposobna na, rediti kot me-